

55. Bradley E.G. Using Computer Simulations and Games to Prevent Student Plagiarism. *Journal of Educational Technology Systems*, 44(2), 240–252. <https://doi.org/10.1177/0047239515617653>.
56. Bretag T. Academic Integrity. *Oxford Research Encyclopedia of Business and Management*. 2018. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190224851.013.147>.
57. Brown Victoria. Evaluating Technology to Prevent Academic Integrity Violations in Online Environment. 2018. <https://www.westga.edu/~distance/ojdla/spring211/brown211.html>.
58. Chu S.K.W., Hu X., Ng J. Exploring secondary school students' self-perception and actual understanding of plagiarism. *Journal of Librarianship and Information Science*. 2019. №16. <https://doi.org/10.1177/0961000619872527>.
59. Garwe E. Quality assurance agencies: Creating a conducive environment for academic integrity. *South African Journal of Science*, 115(11/12). 2019. <https://doi.org/10.17159/sajs.2019/6231>.
60. Guerrero-Dib J., Portales L., Heredia-Escorza Y. Impact of academic integrity on workplace ethical behaviour. *International Journal for Educational Integrity*. 2020. №16(2). <https://doi.org/10.1007/s40979-020-0051-3>.
61. Hamann H., Kerwin, M. Nurtured on Wikipedia, Can an Honor Code Foster Better Student Writers? *New Directions for Community Colleges*. 2018. №183. P.35-43. <https://doi.org/10.1002/cc.20315>.
62. Macfarlane, B., Zhang J., Pun A. Academic integrity: A review of the literature. *Studies in Higher Education*, 39(2), 339–358. 2014. <https://doi.org/10.1080/03075079.2012.709495>.
63. MacLennan H. Student Perceptions of Plagiarism Avoidance Competencies: An Action Research Case Study. *Journal of the Scholarship of Teaching and Learning*. 2018. №18(1). P.58-74. <https://doi.org/10.14434/josotl.v18i1.22350>.
64. Nafi N.B., Kamaluddin A. Good Governance and Integrity: Academic Institution Perspective. *International Journal of Higher Education*. 2019. №8(3). V.1. <https://doi.org/10.5430/ijhe.v8n3p1>.
65. Newman J. Academic integrity in public administration programmes: Practical reflections on prevention and response. *Teaching Public Administration*. 2020. №38(1). P.63-77. <https://doi.org/10.1177/0144739419864128>.
66. Okada A., Noguera I., Alexieva L., Rozeva A., Kocdar S., Brouns F., Ladonlahti T., Whitelock D., Ana-Elena Guerrero-Roldán. Pedagogical approaches for e-assessment with authentication and authorship verification in Higher Education. *British Journal of Educational Technology*. 2019. №50(6). <https://doi.org/10.1111/bjet.12733>.
67. Pandoi D., Gaur S., Gupta, A. Role of virtues in the relationship between shame and tendency to plagiarise: Study in the context of higher education. *International Journal of Educational Management*. 2019. №33(1), P.66-85. <https://doi.org/10.1108/IJEM-02-2018-0074>.
68. Plagiat.pl. URL: <https://plagiat.pl>.
69. Raykov M. Education researchers' perceptions of and experiences with the research ethics application process in Europe and beyond. *European Educational Research Journal*. 2019. №19(1), P.10-29. <https://doi.org/10.1177/1474904119893461>.
70. Sadeghi R. The attitude of scholars has not changed towards plagiarism since the medieval period: Definition of plagiarism according to Shams-e-Qays, thirteenth-century Persian literary scientist. *Research Ethics*. 2019. №15(2). P.1-3. URL: <https://doi.org/10.1177/1747016116654065>.
71. Sopova D. Conceptual bases of academic honesty formation at teachers training. *The Modern Higher Educational Review*. 2018. №3. P.120-126. <https://doi.org/10.28925/2518-7635.2018.3.10>.
72. UNICHECK. URL: <https://unicheck.com/>.

<https://doi.org/10.32782/978-966-289-635-0-14>

УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Любомира ІЛІЙЧУК

кандидат педагогічних наук, доцент

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

e-mail: liubomyra.iliichuk@pnu.edu.ua

Вступ.

В умовах глобалізації, інтеграції економічних, соціальних і культурних процесів, що відбуваються у сучасному світі, освіта стає одним із важливих факторів, який забезпечує економічний розвиток країн, певним чином обумовлюючи майбутнє європейського і світового співтовариства, яке по-

новому сприймає значення місця і ролі освіти як інструмента стійкого розвитку людського добробуту. Згідно із щорічним звітом ООН конкурентоспроможність держав у XXI столітті визначатиметься не природними і навіть не фінансовими ресурсами, а кваліфікацією робочої сили. Тому ключовою метою кожного закладу вищої освіти повинна стати цілеспрямована діяльність із підвищення освітнього рівня, приведення освітніх стандартів у відповідність до норм світового співтовариства, забезпечення якості вищої освіти. Сучасне суспільство, т. зв. «суспільство знань», стає все більш людиноцентрованим. Індивідуальний розвиток особистості за таких умов є, з одного боку, основним показником прогресу, а з іншого – головною передумовою подальшого розвитку суспільства. Тому найбільш пріоритетними сферами у XXI столітті визначено науку – як сферу, що продукує нові знання, та освіту – як галузь, що олюднює знання, сприяючи індивідуальному поступу кожної особистості. Країна, що забезпечує пріоритетний розвиток цих сфер, може претендувати на гідне місце у світовому співтоваристві і бути конкурентоспроможною [3, с. 193].

Забезпечення якості вищої освіти є однією із ключових умов зростання інтелектуального потенціалу суспільства і соціально-економічного розвитку держави, що актуалізує питання відповідності рівня розвитку вищої освіти в Україні світовим стандартам, підвищення якості навчання і викладання у закладах вищої освіти, підготовки конкурентоспроможних фахівців на ринку праці. Нині розвиток вищої освіти у країні здійснюється шляхом інтеграції у Європейський простір вищої освіти, що передбачає гармонізацію національного й міжнародного законодавства у сфері функціонування і взаємодії систем вищої освіти, модернізацію освітньої діяльності ЗВО із урахуванням найкращих європейських практик і вимог до якості вищої освіти.

Приєднавшись до Болонського процесу і взявши на себе відповідні зобов'язання, Україна здійснює модернізацію освітньої діяльності в контексті європейських вимог, тому якість освіти охоплює всі основні функції та напрями діяльності в цій галузі: якість викладання, підготовки й досліджень, а це означає якість відповідного персоналу й програм та якість навчання як результат викладання й досліджень [7, с. 22]. Відтак, покращення якості освіти є одним з головних завдань сучасної політики в галузі освіти, національним пріоритетом і передумовою національної безпеки держави, умовою реалізації права громадян на освіту [9].

Виклад основного матеріалу.

Упровадження світових стандартів щодо якості та функціонування сфери вищої освіти є однією з основних тенденцій її трансформації. На сьогодні процес стандартизації системи вищої освіти, моніторингу і забезпечення її якості здійснюється шляхом створення уніфікованого підходу до порівняння відповідності національних показників діяльності освітньої галузі європейським стандартам. Основою для функціонування галузі вищої освіти і базисом системи забезпечення її якості є Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area, ESG), які розроблені Європейською асоціацією забезпечення якості вищої освіти (European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA) задля «соціального згуртування, економічного зростання і глобальної конкурентоспроможності» [20]. Запровадження стандартів ESG має на меті удосконалення якості вищої освіти у Європейському освітньому просторі, дотримання єдиних підходів до системи забезпечення якості навчання і викладання на європейському, національному й інституційному рівнях, визнання мобільності у межах національних кордонів країн і поза їх межами, обмін інформацією щодо механізмів і процедур забезпечення якості у Європейському просторі вищої освіти. На національному рівні основні ідеї Європейських стандартів і рекомендацій імплементовано у Законі України «Про вищу освіту». У ньому зазначається, що «якість вищої освіти – це відповідність умов провадження освітньої діяльності та результатів навчання вимогам законодавства та стандартам вищої освіти, професійним та/або міжнародним стандартам (за наявності), а також потребам заінтересованих сторін і суспільства, що забезпечується шляхом здійснення процедур внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості» [11]. Законом регулюється система забезпечення якості вищої освіти в Україні, складовими якої є: 1) системи забезпечення закладами вищої освіти якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (система внутрішнього забезпечення якості); 2) системи зовнішнього забезпечення якості освітньої діяльності закладів вищої освіти та якості вищої освіти; 3) системи забезпечення якості діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти і незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти. Міжнародною організацією зі стандартизації ISO якість освіти розглядається як сукупність характеристик і властивостей освітнього процесу, які забезпечують задоволення освітніх потреб споживачів освітніх послуг – як безпосередніх (здобувач освіти), так і опосередкованих (роботодавець, громада, держава, суспільство) [15, с. 28]. Основні вимоги щодо побудови системи управління якістю визначено у міжнародних стандартах ISO 9001, які визначають показники якості,

спрямовані на розробку, упровадження і забезпечення функціонування ефективних систем управління якістю [18]. Стандарти ISO 9001 являють собою оптимальний механізм для розбудови системи внутрішнього забезпечення якості і відповідають більшості вимог, зазначених у ESG. Відтак, їх поєднання доцільно розглядати як симбіоз систем задля ефективного забезпечення й удосконалення якості, дотримання яких є однією з умов покращення діяльності ЗВО, підвищення їх конкурентоспроможності, забезпечення реалізації міжнародних інтеграційних процесів, гармонізації освітнього простору і соціально-економічного розвитку держави. ESG та ISO 9001:2015 взаємодоповнюють один одного у питаннях побудови системи внутрішнього забезпечення якості, зокрема, ESG визначає основні вимоги, цілі та стратегічні напрями удосконалення якості освіти, у той час як ISO 9001 надає базову практико орієнтовану і процедурно деталізовану систему управління якістю. Отримання сертифікату ISO 9001 для українських закладів вищої освіти не є обов'язковим, проте основні вимоги стандарту ISO 9001:2015 є абсолютно адаптивними до процесу управління у галузі вищої освіти, а їх дотримання підтверджує високі стандарти діяльності ЗВО [10, с. 81]. Налагодженню ефективної системи забезпечення якості, оптимального використання трудових і фінансових ресурсів сприяє запровадження міжнародного стандарту ISO 21001, який визначає вимоги до системи управління для освітніх організацій [17]. Цей стандарт має на меті створення ефективної взаємодії закладів освіти із споживачами освітніх послуг задля задоволення їхніх освітніх потреб і досягнення цілей освіти. Вимоги стандарту ISO 21001 стосуються підвищення ефективності систем управління закладів освіти, забезпечення постійного контролю щодо відповідності місії закладу й управлінських процесів, задоволення потреб та очікувань споживачів освітніх послуг, розширення можливостей для участі усіх зацікавлених сторін, застосування індивідуального підходу до навчання й упровадження інновацій. Стандарт ISO 21001:2018 регулює механізми підвищення ефективності діяльності освітніх організацій задля задоволення потреб замовників послуг і може застосовуватись у будь-якій організації незалежно від типу, розміру та способу надання послуги, основною діяльністю якої є освіта, дослідження чи підвищення кваліфікації [10, с. 79-80].

Потреба у розробленні і дотриманні спільних стандартів оцінювання якості освіти в рамках Європейського простору вищої освіти зумовлена високою мобільністю робочої сили та необхідністю створення спільних підходів до визнання дипломів, отриманих у різних країнах [1, с. 11], необхідністю налагодження системи внутрішнього і зовнішнього забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти задля підвищення конкурентоспроможності закладів вищої освіти на національному та світовому ринку освітніх послуг. В Україні державна політика у сфері забезпечення якості вищої освіти являє собою діяльність, що охоплює систему цілей, заходів, засобів й узгоджених дій Кабінету Міністрів України, Міністерства освіти і науки України, Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО), Національного агентства кваліфікацій (НАК), Державної служби якості освіти України (ДСЯОУ), Національної академії наук України, наукових установ, закладів вищої освіти, незалежних установ оцінювання і забезпечення якості вищої освіти, організацій роботодавців та їх об'єднань, здобувачів вищої освіти [16, с. 118]. Серед суб'єктів, що реалізують державну політику у сфері забезпечення якості вищої освіти, провідну роль відіграє НАЗЯВО, а також акредитовані ним незалежні установи оцінювання та забезпечення якості вищої освіти.

Створення національної системи забезпечення якості вищої освіти регулюється Указом Президента України від 04.07.2005 р. №1013/2005 «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні», Постановою Кабінету Міністрів України від 14.12.2011 р. №1283 «Про затвердження Порядку проведення моніторингу та оцінки якості освіти», Наказом Міністерства освіти і науки України від 16.01.2020 р. №54 «Про затвердження Порядку проведення моніторингу якості освіти», Постановою Кабінету Міністрів України від 15.04.2015 р. №244 «Про утворення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти», Наказом Міністерства освіти і науки України від 11.07.2019 р. №977 «Про затвердження Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти».

В Україні здійснено низку заходів на шляху до освітніх реформ, євроінтеграції та забезпечення якості вищої освіти, зокрема затверджено Національну рамку кваліфікацій, яка забезпечує ефективний взаємозв'язок між сферою освіти і ринком праці, наступність між рівнями освіти; створено перелік галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти; розроблено стандарти вищої освіти за різними спеціальностями, що базуються на компетентнісному підході та поділяють принципи і цінності Європейського простору вищої освіти, визначені в комюніке Болонського процесу та в міжнародному Проекті Європейської Комісії «Гармонізація освітніх структур в Європі»; створено Єдину державну електронну базу з питань

освіти (ЄДЕБО), яка є автоматизованою системою збирання, реєстрації, оброблення, зберігання та захисту відомостей та даних з питань освіти задля забезпечення органів державної влади, органів місцевого самоврядування, фізичних і юридичних осіб інформацією в галузі освіти щодо навчальних закладів, документів про освіту та наукові ступені, результатів зовнішнього незалежного оцінювання, перебігу вступної кампанії, студентських квитків та іншою інформацією в галузі освіти [5, с. 76].

Інтернаціоналізація української вищої освіти, входження вітчизняних університетів до європейського освітнього простору вимагає від закладів вищої освіти визнання і дотримання європейських освітніх стандартів, побудови власної системи внутрішнього забезпечення якості освіти. Відповідно до чинного законодавства система забезпечення закладами вищої освіти якості освітньої діяльності та якості вищої освіти передбачає створення чітких процедур забезпечення якості вищої освіти, здійснення моніторингу й періодичного перегляду освітніх програм, щорічне оцінювання здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних і педагогічних працівників, регулярне оприлюднення результатів моніторингу на офіційному веб-сайті ЗВО, забезпечення підвищення кваліфікації педагогічних, наукових і науково-педагогічних працівників, дотримання академічної доброчесності працівниками ЗВО і здобувачами вищої освіти, створення і забезпечення функціонування ефективної системи запобігання та виявлення академічного плагіату. Окрім цього, заклади вищої освіти повинні забезпечити наявність інформаційних систем для ефективного управління освітнім процесом, необхідних ресурсів для організації освітнього процесу, а також відкритий доступ до інформації про освітні програми, ступені вищої освіти і кваліфікації [11].

Внутрішня система забезпечення якості вищої освіти має на меті створення алгоритму постійної інституційної уваги до якості освітньої діяльності ЗВО. Ця система має особливе значення для забезпечення конкурентоздатності сучасного університету, оскільки заклад вищої освіти самостійно повинен розвивати власну якість на основі принципів автономії, саморегулювання і самоврядності. Запровадження внутрішньої системи забезпечення якості спирається на унікальну внутрішню культуру ЗВО, його місію, традиції, відповідну політику якості, взаємоповагу і довіру між усіма членами університетської спільноти. Відтак такі системи у різних закладах вищої освіти є відмінними і автономними [14].

Первинну відповідальність за якість надання освітніх послуг несуть заклади вищої освіти, які мають забезпечити високий рівень організації освітньої діяльності у ЗВО. Законом України «Про освіту» визначено, що якість освітньої діяльності – це «рівень організації, забезпечення та реалізації освітнього процесу, що забезпечує здобуття особами якісної освіти та відповідає вимогам, встановленим законодавством та/або договором про надання освітніх послуг» [13]. Наукове обґрунтування механізмів оцінювання якості вищої освіти та якості освітньої діяльності ЗВО на основі аналізу вітчизняного досвіду й врахування кращих міжнародних практик є важливим завданням в умовах посилення конкуренції у світовому освітньому та науковому просторі [8, с. 210].

Перехід на дистанційне навчання у зв'язку із пандемією COVID-19 актуалізував питання спроможності закладів вищої освіти забезпечити якість реалізації освітнього процесу в умовах карантину. У «Концептуальній записці: освіта в епоху COVID-19 та в наступному періоді» ООН зазначено, що поширення коронавірусу SARS-CoV-2 призвело до одного із найбільших збоїв в історії функціонування освітніх систем, коли із запровадженням жорсткого карантину відбувся перехід на дистанційну форму навчання [19]. Тотальне впровадження дистанційного навчання, як основної форми організації освітнього процесу, виявило його неготовність повністю і водночас замінити традиційне навчання. За даними ЮНЕСКО, карантин через COVID-19 упровадили в 192 країнах світу. Це позначилося на навчанні понад 1,06 мільярда або 61% учнів усієї планети. При цьому, навіть у розвинених країнах Організації економічного співробітництва і розвитку (OECD) тільки 53% педагогів мали досвід онлайн-навчання [21]. Відтак, ця криза послужила стимулом для інновацій у сфері освіти як в Україні, так і в інших країнах світу.

Дистанційна форма організації освітнього процесу не є новою для нашої країни, однак, зважаючи на несподівано швидкий темп переходу на дистанційний формат навчання, освітянська спільнота виявилася не готовою до її масового впровадження в освітню практику. Серед викликів, з якими зіштовхнулися заклади вищої освіти, насамперед наявність цифрової нерівності між учасниками освітнього процесу; відсутність технічного забезпечення і всеохопного доступу до мережі Інтернет; загальна невідповідність науково-педагогічних працівників і здобувачів вищої освіти до використання технологій дистанційного навчання; низький рівень самоорганізації учасників освітнього процесу тощо. Все це спровокувало пошук ефективних шляхів організації освітнього процесу у ЗВО.

Практика показала, що науково-педагогічні працівники залишилися наодинці з проблемою

переходу від традиційного до дистанційного навчання, необхідністю швидкого створення нових навчальних матеріалів, пошуку інноваційних педагогічних прийомів для успішного переходу до дистанційного навчання, опанування дистанційними технологіями навчання. Загалом основними складовими функціональних обов'язків викладачів у процесі дистанційного навчання стали: планування навчального процесу; розробка, адаптація і своєчасне оновлення дидактичних і методичних матеріалів; проведення навчальних заходів, включаючи різні форми занять (лекції, семінари, практичні заняття), консультації, дискусії у синхронному й асинхронному режимах з використанням різних засобів інформаційно-технічного забезпечення; індивідуалізація навчальних завдань з метою підвищення мотивації і залучення до навчального процесу кожного студента; проведення контрольних заходів, організація процесу оцінювання і самооцінювання студентів; консультування студентів під час навчання та підготовки випускних, курсових, залікових та екзаменаційних робіт; надання різноманітних звітів про результати дистанційного навчання [4, с. 131].

За короткий проміжок часу учасники освітнього процесу ЗВО оволоділи основними інструментами дистанційного навчання, серед яких: віртуальні класи для систематизації груп типу Moodle, Google Classroom; спеціальні платформи для проведення регулярних занять у реальному часі наближених до роботи у реальній аудиторії (Zoom, Google Meet, Skype та ін.); онлайн-ресурси для створення тестів, різноманітних опитувань, завдань і матеріалів для студентів (Classtime, Kahoot, LearningApps та ін.); підручники у цифрових форматах; мультимедійні відео та аудіо матеріали, інші ресурси, сумісні з обраним віртуальним класом; месенджери (Viber, Telegram, WhatsApp та ін.) тощо.

З метою аналізу ефективності запровадження дистанційних технологій та виявлення рівня якості організації освітнього процесу у закладах вищої освіти були проведені відповідні дослідження. Так, виходячи із необхідності виявлення досягнень і можливих проблем, пов'язаних із використанням технологій дистанційного навчання в умовах загальнонаціонального карантину [12], Державною службою якості освіти України у період з 23 квітня 2020 до 05 травня 2020 року здійснено анонімне опитування науково-педагогічних працівників і здобувачів вищої освіти, результати якого представлено у «Інформаційно-аналітичній довідці про результати опитування щодо стану використання технологій дистанційного навчання у закладах вищої освіти України» [6]. Усього в опитуванні взяло участь 28391 респондентів – 22367 здобувачів вищої освіти і 6024 науково-педагогічних працівників.

У ході проведеного дослідження оцінка результативності освітнього процесу в умовах дистанційного навчання у закладах вищої освіти здійснювалась за п'ятьма рівневими показниками (низька, нижче середнього, середня, вище середнього, висока). Встановлено, що переважна більшість респондентів як з числа науково-педагогічних працівників, так і з числа здобувачів вищої освіти визнали результативність середньою або вище середньої. Середньою результативність вважають 36% студентів і 41% викладачів; вище середньої 28,5% і 35,8% відповідно. Удвічі більша частка опитаних з числа здобувачів, на відміну від науково-педагогічних працівників, оцінює результативність освітнього процесу як низьку і нижче середнього, зокрема, низькою вважає результативність 10% студентів і 4% викладачів; нижче середнього – відповідно 1% та 7,1%. Думка обох груп респондентів щодо високої результативності освітнього процесу в умовах дистанційного навчання повністю співпадає і складає лише 12%.

Одним із завдань опитування було з'ясування рівня задоволеності учасників освітнього процесу технологіями, які застосовуються у закладах вищої освіти в умовах дистанційного навчання. Отримані результати показали, що 70% респондентів із числа студентів та 91% науково-педагогічних працівників висловили повну і часткову задоволеність такими формами навчання. При цьому обидві групи респондентів (викладачі і здобувачі) визначили найбільш вагомими для них можливості дистанційного навчання, серед яких: гнучкість у виборі найбільш зручних умов навчання – 62,1% та 59,2%; опрацювання теоретичного матеріалу на різних онлайн-платформах – 37,8% і 30,3%; індивідуалізація навчання – 33,7% та 28,7%; можливість продовження у часі засвоєння матеріалу – 31,8 і 30,6%.

Аналіз результатів дослідження показав, що найбільш ефективними інструментами організації дистанційного навчання здобувачі вищої освіти вважають месенджери (Viber, Telegram, WhatsApp та інші) – 51,5% респондентів; віртуальні освітні середовища (Moodle, Google Classroom та інші) – 50,1%; засоби відеозв'язку (Zoom, Skype, Google Meet та інші) – 46,8% студентів. Опитування науково-педагогічних працівників щодо розподілу інструментів дистанційного навчання за ефективністю показало, що 70,1% викладачів надають перевагу використанню віртуальних освітніх середовищ (Moodle, Google Classroom та інші); 69,7% – засобам відеозв'язку (Zoom, Skype, Google Meet та інші); 41,3% – месенджерів (Viber, Telegram, WhatsApp та інші).

Важливим питанням у ході опитування було виявлення особливостей оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти на всіх етапах організації освітнього процесу. Так, 74,3% студентів і 86,6% викладачів підтвердили проведення поточного контролю за допомогою дистанційних технологій. Так, 43,4% студентів зауважили, що контроль здійснюється за допомогою онлайн-тестування; 61,7% зазначили про виконання завдань, надісланих на електронну пошту; 38,5% підтвердили, що опитування здійснюється через відеозв'язок (Zoom, Skype, Google Meet та інші). Стосовно відповідей науково-педагогічних працівників щодо форм і засобів поточного оцінювання студентів, то отримано наступні результати: онлайн-тестування здійснюють 52,4% респондентів; перевіряють завдання, надіслані на електронну пошту – 61,3%; опитування через відеозв'язок (Zoom, Skype, Google Meet та інші) проводять 50,1% викладачів. Обидві групи респондентів підтвердили факт здійснення моніторингу успішності та якості отриманих знань, проведення підсумкового контролю із використанням технологій дистанційного навчання.

У процесі дослідження було визначено фактори, які негативно впливають на якість впровадження технологій дистанційного навчання і призводять, зокрема, до низького рівня долученості студентів до навчання та не сприяють якісному наданню освітніх послуг. Результати опитування показали, що серед таких чинників здобувачі відзначили: відсутність постійного доступу до мережі Інтернет – 38,9%; ризик необ'єктивного оцінювання – 30,4%; недостатня самоорганізація – 26,8%; нерегулярність комунікації з викладачем – 25,5%; відсутність потрібної техніки вдома – 23,4%; відсутність необхідних навичок роботи з технікою та програмним забезпеченням – 15,5%. Аналогічне опитування проведено і з науково-педагогічними працівниками, результати якого вказують на те, що 64% опитаних серед факторів, які негативно впливають на якість дистанційного навчання називають відсутність «живого» контакту між викладачем і студентом; 41% – недостатнє технічне забезпечення освітнього процесу; 37,8% – недостатній рівень володіння учасниками освітнього процесу засобами інформаційних і комунікаційних технологій; 33,3% – ризик проявів академічної недобросовісності; 26,4% – ризик необ'єктивного оцінювання студентів; 26,3% – відсутність досконало розроблених онлайн-курсів.

Для оцінки якості інформаційного забезпечення дистанційного навчання важливим складником є визначення найбільш популярних інструментів, доступ до яких здобувачам може забезпечити заклад вищої освіти. Так, 71,8% науково-педагогічних працівників, які взяли участь в опитуванні, зауважили, що студенти мають відкритий доступ до бібліотеки, бази даних електронних підручників; 53,2% зазначили, що здобувачі були забезпечені відкритим доступом до інтернет-сховища навчального матеріалу; 26,5% переконані, що студенти мають доступ до віртуального навчального середовища. Приблизно однакова кількість респондентів вважає, що студенти мають доступ до корпоративних ліцензій на програмне забезпечення (18,9%) і до персоналізованого порталу дослідження (19,3%). Звертає на себе увагу різниця у відповідях респондентів, зокрема, майже 72% викладачів зазначили про наявність відкритого доступу до електронних бібліотек та баз даних, проте менше половини здобувачів (42%) стверджують, що вони мають доступ до таких ресурсів. Відрізняються майже вдвічі результати відповідей студентів і науково-педагогічних працівників щодо віртуального навчального середовища – 15,9% і 26,5% відповідно.

Аналіз рівня використання здобувачами інформаційних ресурсів закладу вищої освіти (електронної бібліотеки, репозитарію) показав, що тільки 7% респондентів використовують такі ресурси, інші 93% – знають про їх наявність. Важливим є той факт, що в умовах дистанційного навчання використання електронної бібліотеки і репозитарію може суттєво підвищити якість самопідготовки студентів і, відповідно, якість освіти в цілому. Проте лише кожний десятий респондент часто і для більшості дисциплін використовує наявні ресурси; часто, але лише для деяких дисциплін – тільки 12% опитаних здобувачів вищої освіти. Кожний третій студент взагалі ніколи не використовує наявні інформаційні ресурси закладу вищої освіти, а близько 35% – лише інколи.

У ході дослідження було з'ясовано, що серед заходів, які здійснюють заклади вищої освіти для надання допомоги науково-педагогічним працівникам і розширення можливостей для удосконалення дистанційного навчання, більше половини учасників опитування (50,3%) відзначили можливість обміну досвідом та співпраці з іншими викладачами на спеціальних інтернет-платформах; 46,3% респондентів наголосили про допомогу спеціального центру/підрозділу з технічних питань; 36,4% – заявили про доступ до онлайн-курсів з підвищення рівня цифрової грамотності; 33,5% – відзначили допомогу спеціального центру/підрозділу з питань удосконалення цифрового (дистанційного) навчання і викладання. Разом із тим, лише кожен четвертий з опитаних (24,4%) застосовує масиви інтернет-сховищ навчальних матеріалів з метою розширення можливостей для удосконалення дистанційного навчання.

Цікавими є пропозиції науково-педагогічних працівників щодо необхідності застосування заходів, які були б корисними для покращення цифрового (дистанційного) навчання і викладання. Так, кожен другий респондент вважає корисним запровадження у закладі вищої освіти національних чи міжнародних програм для навчання персоналу, який відповідає за цифрову трансформацію у ЗВО (50,7%), а також підтримку обміну досвідом в межах закладу, що дасть змогу професорсько-викладацькому складу вчитися один у одного (50,8%). Менше половини опитаних викладачів (42,1%) вказують на необхідність співпраці із іншими закладами вищої освіти, що підтверджує попередню позицію респондентів, які вже застосовують таку практику і задоволені результатом. Тільки чверть респондентів вважають корисним застосування практики збору та аналізу інформації про стан розвитку цифрового (дистанційного) навчання та відповідні потреби в різних підрозділах ЗВО (24%), а також проведення внутрішнього аудиту з відповідних питань для виявлення сильних і слабких сторін впровадження дистанційного навчання у ЗВО (25,9%).

Таким чином, аналіз результатів проведеного дослідження у квітні-травні 2020 р. показав, що пандемія COVID-19 зумовила нові виклики для національної освітньої системи, які вимагають більш практичного й усвідомленого підходу до подолання існуючих цифрових бар'єрів у системі освіти. У перші місяці переходу до дистанційного навчання освітня галузь в цілому зберегла стійкість функціонування, однак система закладів вищої освіти у цей період не змогла забезпечити колишню якість та ефективність.

З метою оцінки рівня задоволеності учасників освітнього процесу організацією і якістю дистанційного навчання у 2020/2021 навчальному році, визначення наявних проблем щодо якості надання освітніх послуг в умовах карантину задля їх подальшого вирішення, Державною службою якості освіти України у період з 12 до 20 квітня 2021 року проведено анонімне онлайн-опитування здобувачів освіти, педагогічних і науково-педагогічних працівників, представників адміністрацій закладів фахової передвищої та вищої освіти всіх типів та форм власності [2]. В опитуванні взяли участь 9184 особи, з них за статусом: ЗФПО – 3784 особи (2453 здобувачів, 1080 педагогічних працівників, 251 представників адміністрації; ЗВО – 5400 особи (4226 здобувачів, 1061 науково-педагогічних працівників, 113 представників адміністрації).

Для визначення рівня задоволеності споживачів освітніх послуг (критичний, низький, нижчий за середній, середній, вищий за середній, високий, ідеальний) застосовано відповідні критерії. У дослідженні індекс задоволеності споживачів (Customer satisfaction Index, CSI) відображає наскільки успішним є клієнтський досвід споживача. Для розрахунку був використаний підхід ACSI, або американський індекс задоволеності споживачів, що показує рейтинг, який ґрунтується на аналізі бажань і очікувань споживача, його задоволеністю якістю надання освітніх послуг. Індекс визначався за результатами опрацювання відповідей, наданих респондентами на три питання: 1. Вкажіть рівень Вашої задоволеності від організації дистанційного навчання в цьому навчальному році? 2. Чи відповідає рівень організації дистанційного навчання Вашим сподіванням? 3. Як Ви оцінюєте рівень організації дистанційного навчання в порівнянні з «ідеальним»? Звичайно, що високий рівень задоволеності споживачів освітніх послуг процесами, що пов'язані із використанням технологій дистанційного навчання, є, безперечно, одним із бажаних досягнень закладів вищої освіти, і водночас одним із критеріїв їхньої ефективності, дієвості як окремих заходів, що вживаються ЗВО, так і системи освіти в цілому.

Результати дослідження показали, що рівень загальної задоволеності респондентів освітнім процесом у II семестрі 2019/2020 навчального року (весна 2020 року) був переважно вищим за середній. У I семестрі 2020/2021 навчального року (осінь 2020 року) рівень задоволеності серед науково-педагогічних працівників та представників адміністрації закладів вищої освіти знизився до середнього, а студентів – до показника нижчого за середній. У II семестрі 2020/2021 навчального року (весна 2021 року) індекс задоволеності учасників освітнього процесу станом організації дистанційного навчання в умовах карантину суттєво зріс, у порівнянні з попереднім періодом: у представників адміністрації закладів вищої освіти – із середнього до рівня, вищого за середній; у науково-педагогічних працівників – з рівня «середній» до вищого за середній; у здобувачів вищої освіти – з рівня «нижчий за середній» до середнього рівня.

Проведене опитування показало, що 69,6% осіб із числа представників сфери вищої освіти вважають рівень організації освітнього процесу навесні 2021 року у порівнянні із попереднім періодом восени 2020 року таким, що покращився; 23,6% опитаних не помітили якісних змін; 6,8% респондентів заявили, що організація процесу дистанційного навчання у цьому семестрі погіршилась. Відповідно до результатів опитування, респонденти визнали якість надання освітніх послуг закладами вищої освіти у порівнянні з попереднім періодом дистанційного навчання такою, що

покращилася – 64,9% опитаних; не змінилась – 27,6%; погіршилась – 7,5%. Разом із тим, 58,2% респондентів вважають, що рівень підготовки здобувачів у порівнянні з попереднім періодом використання технологій дистанційного навчання в освітньому процесі покращився; 29,2% – не змінився; 12,6% – погіршився.

Таблиця 1

Рівень задоволеності респондентів освітнім процесом у 2020/2021 навчальному році

Статус учасників опитування	Рівень задоволеності	
	I семестр 2020/2021 н.р.	II семестр 2020/2021 н.р.
Здобувач ЗВО	нижчий за середній	середній
Науково-педагогічний працівник	середній	вищий за середній
Представник адміністрації	середній	вищий за середній

Цікавою є думка респондентів про те, яка з форм організації освітнього процесу стане більш ефективною у постпандемічному світі, яка впродовж кінця I – початку II семестру 2020/2021 навчального року зазнала значних змін. Так, під час опитування, що проводилось восени 2020 року, дві третини опитаних зазначали, що після завершення обмежувальних заходів та припинення дії карантину форма навчання має неодмінно повернутись до класичної – очної, можливість переходу до змішаного освітнього процесу підтримувало близько 28% респондентів і лише 4% розглядали дистанційну форму як перспективу. Опитування весною 2021 року показала, що кожен другий з учасників опитування (49,5%) вважає, що після закінчення карантину форма освітнього процесу повинна повернутися до попередньої (показник знизився на 20%); 42,3% респондентів висловили думку про те, що форма навчання повинна бути змішаною (очно-дистанційною), а трохи більше 8% опитаних вважають оптимальною дистанційну (кількість прихильників змішаної та виключно дистанційної форм навчання збільшилась майже вдвічі).

Підсумовуючи, варто зауважити, що адаптація учасників освітнього процесу до тривалого карантину була складною, а для деяких складників системи освіти вона триває й досі. Беззаперечним є той факт, що український ринок освітніх послуг зазнав суттєвих змін, а системі освіти в цілому вдалось подолати ряд проблем та впоратись із складними викликами, які постали від початку пандемії. Результати обрахунку індексу задоволеності споживачів освітніх послуг вказують на те, що проблеми практично усіх категорій учасників освітнього процесу, що з'явилися з переходом навесні 2020 року до дистанційного навчання та не були вирішені повною мірою наприкінці цього року, у 2021 році поступово врегулювалися. Загалом виявлення загального рівня задоволеності споживачів освітніх послуг процесами, що пов'язані із використанням технологій дистанційного навчання, є надзвичайно цінним фідбеком для пошуку конструктивних шляхів реалізації освітньої політики, подолання загроз і вирішення проблем, які стали спільними для міжнародної освітньої системи.

Таким чином, окреслимо основні напрями управління якістю професійної підготовки майбутніх фахівців в умовах дистанційного навчання:

- створення на базі ЗВО відповідного відділу, який би здійснював адміністрування платформи дистанційного навчання, навчання професорсько-викладацького складу, реєстрацію і надання відповідних функцій користувачам, технічну підтримку й контроль за створенням та наповненням системи дистанційного навчання, моніторинг стану і якості дистанційного навчання, координацію спілкування користувачів;

- запровадження системи відповідальних осіб із числа викладачів по структурних підрозділах інституту, факультету, кафедри за якість організації дистанційного навчання;

- модернізація матеріальної бази та комп'ютерного обладнання, проведення зовнішніх інтернет-комунікацій, облаштування і організація робочих місць, додаткових аудиторій для проведення конференцій, тренінгів, вебінарів, семінарів у дистанційному форматі;

- закупівля або розроблення спеціального чи специфічного програмного забезпечення для організації дистанційного навчання;

- підготовка науково-педагогічних працівників до роботи із застосуванням технологій дистанційного навчання, зокрема шляхом проведення вебінарів, тренінгів, курсів підвищення кваліфікації, проведення консультацій тощо;

- створення якісного навчально-методичного забезпечення дисциплін на платформі дистанційного навчання ЗВО.

Отже, необхідною умовою конкурентоздатності національної системи вищої освіти є її якість,

ефективність освітньої діяльності та управління, відтак забезпечення якості, її оцінювання та постійне удосконалення є однією з ключових цілей стратегії розвитку вищої освіти. Швидка зміна моделі надання освітніх послуг з очної на дистанційну стала одним із найсерйозніших викликів для системи освіти, спричинених коронавірусною кризою. Ця криза дала потужний поштовх для пошуку ефективних технологій дистанційного навчання, спричинила унікальні можливості для оцінки потенціалу та удосконалення якості освітньої діяльності закладів вищої освіти на підставі імплементації світового та вітчизняного досвіду, кращих практик підготовки компетентного фахівця в умовах дистанційного навчання.

Список використаних джерел:

1. Аналіз стану та основні підходи з оцінювання якості надання освітніх послуг закладами вищої освіти України: монографія / за ред. С.Л. Лондара; ДНУ «Інститут освітньої аналітики». Київ, 2021. 160 с.
2. Аналітична довідка щодо тенденцій організації дистанційного навчання у закладах фахової передвищої та вищої освіти в умовах карантину у 2020/2021 навчальному році (за результатами онлайн-анкетування учасників освітнього процесу): Державна служба якості освіти України. 2021: URL: https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2021/05/ANALITICHNA_DOVIDKA_Opituвання_FPO_ZVO_DSIAO_05.2021.pdf (дата звернення: 15.04.2022).
3. Біляковська О. Якість вищої освіти: від минулого до сучасного. *Rozwój polskiej i ukraińskiej teorii i praktyki pedagogicznej na przestrzeni XIX–XXI wieku*. Wrocław. 2021. Т.9. С.193-202.
4. Екстрене дистанційне навчання в Україні: монографія / за ред. В.М. Кухаренка, В.В. Бондаренка. Харків: Вид-во КП «Міська друкарня», 2020. 409 с.
5. Ілійчук Л.В. Моніторинг як важлива складова системи забезпечення якості вищої освіти. *Молодь і ринок*. 2021. №7-8 (193-194). С.73-77.
6. Інформаційно-аналітична довідка про результати опитування щодо стану використання технологій дистанційного навчання у закладах вищої освіти України: Державна служба якості освіти України. 2020: URL: https://old.sqe.gov.ua/images/materials/opитування/зво/Опитування_дистанційне%20навчання_ЗВО.pdf (дата звернення: 12.04.2022).
7. Кільова Г.О. Якість освіти як ключова категорія менеджменту освіти. *Освіта та педагогічна наука*. 2012. №5-6 (154-155). С.22-26.
8. Механізми оцінювання якості вищої освіти в умовах євроінтеграції: монографія / Авт.: О. Воробйова, М. Дебич, В. Луговий, О. Оржель, О. Слюсаренко, Ж. Таланова, К. Трима; за ред. В. Лугового, Ж. Таланової. Київ: Ін-т вищої освіти НАПН України, 2020. 220 с.
9. Національна доктрина розвитку освіти: Указ Президента України від 17.04.2002 р. № 347/2002: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text> (дата звернення: 11.04.2022).
10. Оцінювання якості вищої освіти в умовах євроінтеграції / Авт.: О. Воробйова, М. Дебич, В. Луговий, О. Оржель, О. Слюсаренко, Ж. Таланова, К. Трима; за ред. В. Лугового, Ж. Таланової. Київ: Ін-т вищої освіти НАПН України, 2019. 125 с.
11. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 11.04.2022).
12. Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.03.2020 р. № 211: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-п#Text> (дата звернення: 15.04.2022).
13. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 12.04.2022).
14. Рекомендації Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти стосовно запровадження внутрішньої системи забезпечення якості: затверджено рішенням Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти протокол № 6 від 26.06.2019 р.: URL: <https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2019/07/Рекомендації-НАЗЯВО-стосовно-внутрішнього-забезпечення-якості.pdf> (дата звернення: 11.04.2022).
15. Теоретико-методичні засади забезпечення якості освіти: монографія / Авт.: Д.В. Кармишев, Н.М. Гришина, О.В. Грибко, Т.В. Ревенко та ін.; за заг. ред. Д.В. Кармишева. Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2020. 180 с.
16. Уложенко В. Правові засади реалізації державної політики у сфері забезпечення якості вищої освіти в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. №7. С.113-119. doi: 10.32849/2663-5313.2019.7.20.

17. ISO 21001:2018. Educational organizations – Management systems for educational organizations – Requirements with guidance for use. 2018: URL: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=88050 (дата звернення: 15.04.2022).

18. ISO 9001:2015. Quality management systems – Requirements. 2015: URL: <http://khoda.gov.ua/image/catalog/files/%209001.pdf> (дата звернення: 12.04.2022).

19. Policy brief: education during COVID-19 and beyond. 2020: URL: https://www.un.org/development/desa/dspd/wp-content/uploads/sites/22/2020/08/sg_policy_brief_covid-19_and_education_august_2020.pdf (дата звернення: 11.04.2022).

20. Standards and guidelines for quality assurance in the European higher education area (ESG). 2015: URL: https://www.enqa.eu/wp-content/uploads/2015/11/ESG_2015.pdf (дата звернення: 14.04.2022).

21. The COVID-19 outbreak is also a major education crisis. UNESCO. 2020: URL: <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse/globalcoalition> (дата звернення: 15.04.2022).

<https://doi.org/10.32782/978-966-289-635-0-15>

УКРАЇНО-ЄВРОПЕЙСЬКІ ТРЕНДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ Й ЕРГОТЕРАПІЇ

Владислав ШОРКО

здобувач III рівня вищої освіти, спеціальність 011 Освітні педагогічні науки,
асистент вчителя в класі з інклюзивною формою навчання, вчитель ЛФК,
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького,
Мелітопольська гімназія № 22 Мелітопольської міської ради Запорізької області
e-mail: vlad.1994ak@gmail.com

Тетяна ХРИСТОВА

доктор біологічних наук, професор
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького
e-mail: fizreabznu@gmail.com

Світлана КАЗАКОВА

кандидат біологічних наук, доцент
Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій Університету «Україна»
e-mail: kazakovasm45@gmail.com

Вступ.

Вітчизняна система вищої освіти перебуває на перехідному етапі синергічного розвитку, для якого характерні процеси пошуку й затвердження нових креативних підходів до навчання, що покликані найбільш повно узгоджуватися з потребами реформування українського суспільства [2, 7, 15]. Це зумовлене інтеграцією вітчизняної системи вищої освіти до єдиного європейського освітнього простору. З позицій сьогодення зміна освітніх парадигм на межі століть і перехід від репродуктивно-педагогічної до креативно-особистісної культури пов'язаний зі зміною розвитку людини, де пріоритетним стає формування цілісної, творчої та вільної особистості [8, 16, 22-26]. Цей процес потребує залучення суспільства до фундаментальних культурних цінностей, до яких належать і цінності сфери охорони здоров'я, а також сфери фізичної терапії та ерготерапії.

XXI століття висуває нові вимоги до освіти, надає нові можливості для освітньої діяльності. Стан освіти в державі є показником якості життя суспільства, а тому в багатьох економічно розвинутих країнах саме держава лишається головним суб'єктом, який утримує систему освіти і визначає стратегічні напрями її модернізації й трансформації. Кожне суспільство відтворює себе через систему освіти, транслюючи наступному поколінню ті знання, уміння, навички, які дають змогу молодій людині включатися в структури суспільства, адаптуватися до їх змін, жити в суспільстві, реалізувати себе як в особистісному, так і в професійному векторах [6]. Інтеграція компетентнісного підходу у систему професійної підготовки є об'єктивною потребою, що сформувалася в освіті як відповідь на соціально-економічні, політико-освітні та педагогічні виклики ринкової економіки в умовах глобалізації. Сучасному фахівцеві пред'являються вимоги, до яких його неможливо підготувати лише через розширення предметного змісту професійної підготовки, адже вони мають надпредметний характер і відрізняються універсальністю. Підготовленість до професійної діяльності, таким чином, не обмежується системною сукупністю знань, вмінь та навичок – вона потребує певних соціально та професійно значущих якостей, сформованих мотивів та усвідомленої потреби в професійному зростанні та саморозвитку [31].